

Референдумга уткуштур КЕЛИР САЛГАДАРНЫН ӨНЧУЗУ

КАДЫКШЫЛДЫН ДАРГАННАРЫ

Туран хоорайда күш-ажылдың хоочуну Михаил Дамчайның болгаш бүгү бажикчилердин республиканын шунту солунарына черин Тывага кижилерин хуу өнчүзү, болдурбазынын дугайында бизден чүдүлдерин бүрүп-биле деткир-дир мен.

Сеткил-сагыжынын өйүчүрүр болдурбазынын тыва чоңуну-биле үлөшпей, чер дугайында айтыргы болум үнүм катпай барыма, кырган-ачаларымнын, ачамнын, келир үеде төрөз Тыванын чекеткелерин дээр боттарымны үлүг-хуузу кириштирер ажи-талууну мурунча буруузуз боор мей дээр деп чүдүлдү бизден көр-дүр деп шийиткердим.

Шавалагы эртин Тывага мезин алам, ачамын алаарын Чаа-Халдуң, Улуг-Хемини ол-бол чарыктарын кезип чурттаан ара-батын чон билер, тааныр боор журадуз. Кыскасы-биле таныштырай. Атамнын угу Кыгосы кижилер боор көргө, Эйлинг-Хем кыргыстарына хамааржыр. Кыр-

ган-ачам биле ачам ийи мал-маганын бажын ажыр азырап, тарааны тартып, эвээш-бинчи-даа болза, дужутту ажаал, оолдарын, кыстарын, ха-дучмаларын азырап чораваран.

Кырган-ачамны көрбөзү мен. Ачам ашак Чаа-Хол кожуун турар шагда Кара-Тал сумузунга баштайм колхозтуу организастан тургузарында улауун кирип, колхозтун баштайгы даргазы хай-интинин өчү-хөрөгүнүн, мал-маганын өскээр салгыдай бээр орта, кезек кааа оон хүлээт-тезин күтүсөдү турганын мезин чүтүгээл органн утпаван иел. Оон ол чүгээзин болуп көөрүмге, болушкуннар 1930 чылдар эгезинде болуп турган кевирлер.

Черге хуу өнчү Тывага турбанын төөгү херчесин турар-дур. Ол үеде кижилер төрөл аймак аймак чурттап, төрүн черин үе-чеза турттып, үлөжил турбаныр-дыр. Харын-даа мал-маганын өлтүр-дур олар-бечкирлер, ала-өгбелеринд хонаштары кожа-

кожа, чаңгыс-даа бооп, эр-найралдык, тоду-догаа, омак-хогелу чурттап чораван. Бөгүн дынчап, билди олар-барга, шуут бир-гедир барган улус-тур бис. Бо чокта чаа телевидение РФ Президентизи В. Н. Ельцин черге хуу өнчү турар ужурул дээрин динназы, кайгап ордум.

Боум иштиле боумга мына деп харыладым: каалыг Россияга черге хуу өнчү турду-даа ийлаан, төөгү номнарында «саягыс бут кырында арай деп турду турар орус тарыхчынын» чуртуу көргө-нини шынныг. А тыва черге хуу өнчү турганын дынчал көрбөзү мен.

«Кижилер дээр, кыш улам дээр» деп чоңун үедег домаа бар болгай. Тыва Арат Республикага турар шагда Улуг-Хем кожуунуң Урбун, Хереме сумуларын мезин аламын төрөдери алаа чурттап чораван. Ол база мезин өбелерин чурту-ла-дыр. Ынчаарга Михаил Дамчый болуңуң бизден чүдүлдү 1937-1938 чылдарда ону СССР-ге кым бериксе-

нил деп шын айтыр тургу-зуп турар-дыр. Сүт-Халдуң Улуг, Биче Урулар база-ла ол чылдарда СССР-ниң девискээ-рин апарганын айтык-дыр.

Буруулуз кижилер кымнарыл, калдыг чылдаган-биле тыва улутунуң апыг-мендиг, каас-чарын бойдустан чаяткында булунарар кым белеке бериккен чүвөл, ону тодарт-кыш, бүгү чоңга дахытса каанымга деп болат катты-жар мен. Тыва Республиканың улуттукчулары, кызгаар ай-тырчулары харылап турар комиссия мону кичээлге алыр болап турар ирги бе? Серкөөс дарганын харызын база ол чүдүде бизден болду.

«Тываларын Уру аржа-ныга эминерин чөпшээрэ дугайында Красноярск крайын удуртумаган-биле чүгээ-лажыр мен деп, ичингиз Чаа-зак даргазы харылаан-дыр. Сүт-Халдуң чоңуга, Улуг, Биче Уруларга өскөн-төрөз тыва кижилерге кайм хире аарышкылы согу-дур? Бо-лунуң хуу өнчү болулар дээр болдур боор деп болдудым.

«Чөптүг чоңу кайаал?» деп чүдүлдерин үнүп кээп турарында чылда-гаан-на бар деп билди чоруур мен.

Ийде, Каа-Хем кожуунда чер айтырым кончут берге байдалда кевирлер. Ол ко-жуун ышкаш тараалан, олар-бечкирлердин черлерге мал-ды чир сипени төнгөн дээр-ге, бо кижиге бузуренч эвее-тер. Кожуун чыгарышын кем-чез ап, 1-2 ай иштинде ак-ша-шамын бербиң барза, дээрин чыгарыш болу-ла си-гени белекелеп кырылпес бе?

Черин чөп ажилык билдее-ри бис. Барымдазы ол-дур. Нитянын маны чөп чок деп бүгү Тывага Каа-Хем ко-жуунуң аамы кыжын чара-дан чой. Ол-дур, чыгарыштыга харым.

Уште, мени дууредип чо-руур айтыр: Тыва Респу-бликаның девискээринде чур-тап турар орус дыл кыргын чүгээлжыр кижилер тыва черин хуу өнчү болулар дээр болдур боор деп болдудым.

«Черге хуу өнчү дугайында» айтыргың алаанга чөпшээр-решпес мен» деп 2 сөстү ар-тыртып каарымын кыйтыр-дым. Черин амгы 10-20 хар-мылгаар артырар ужурул бис. «Чөпшээрешпес мен» деп сөстү балап болбас, ол дээр болдурарынче склерин база катоп кыйтырдым.

Беште, чер-черлерде соң-гула комиссияларын ажи-лын контроллагы алыр. Олар-дан база кончут кол хамаар-жыр. Калдыг-даа таарылга-лар тургула, мен билер мен, эрткен үе-дур.

Боум хуумада Россия ре-ферендумунун бирги, ийги айтырларында «чөк» деп ха-рымын артырар мен. Ушкү, дарткү айтырларыга «белек-ден харымын бээрине белек-кени алдым. ТР референду-мун айтырында «чөк» деп харымын бээрине белек мен. Чер—келир салгалды кижилерин өнчүзүр.

Дертте, Тыванын бүгү аны-ж оолдар, кыстарына кийги-рыг салыр бодалдыг мен. Ан-рель 25-те өскөн-төрөз би-чи, каас-чараш, бай-байлак, делегейде эн-не арыг сулуг, агаарлыг тыва черинистия са-лым-хуузу шийитирелерди-дир силер. Ынчагаш силерин боллетелерде айткан

«Черге хуу өнчү дугайында» айтыргың алаанга чөпшээр-решпес мен» деп 2 сөстү ар-тыртып каарымын кыйтыр-дым. Черин амгы 10-20 хар-мылгаар артырар ужурул бис. «Чөпшээрешпес мен» деп сөстү балап болбас, ол дээр болдурарынче склерин база катоп кыйтырдым.

Беште, чер-черлерде соң-гула комиссияларын ажи-лын контроллагы алыр. Олар-дан база кончут кол хамаар-жыр. Калдыг-даа таарылга-лар тургула, мен билер мен, эрткен үе-дур.

Боум хуумада Россия ре-ферендумунун бирги, ийги айтырларында «чөк» деп ха-рымын артырар мен. Ушкү, дарткү айтырларыга «белек-ден харымын бээрине белек-кени алдым. ТР референду-мун айтырында «чөк» деп харымын бээрине белек мен. Чер—келир салгалды кижилерин өнчүзүр.

Дертте, Тыванын бүгү аны-ж оолдар, кыстарына кийги-рыг салыр бодалдыг мен. Ан-рель 25-те өскөн-төрөз би-чи, каас-чараш, бай-байлак, делегейде эн-не арыг сулуг, агаарлыг тыва черинистия са-лым-хуузу шийитирелерди-дир силер. Ынчагаш силерин боллетелерде айткан

Танов ЧИГДЕН.
Кызыл хоорай,
(Гонорарин «Шын» солунга артырдым.—Авт.)

БОДАНЫП АЛГАШ БАДЫЛААЛЫ

Амгы демократия үезинде кижилер боддаларын ажит-чажыт чокка илердер эргедип болганда, мен апрель 25-те болур референдумга хамаар-жыштыр бодуңуң бодалым бижиксид-дир мен. Хамактын мурунча, черин калчарар? Чамдыктарын дынаарымга, солундан номчуурума, черин садарын чөпшээрэ дээр-дир. Бурган-на бо! Ындыг бак ер кылбадырар. Кижилер чуртуунуң, күрүне-зиниң келир үезинде дугайын боодар херек. Че харын, бөгүн черин садип өгөлдө бер-ген-дир бис? Алыз барып чүү-болурула? Даштыкы бай хөрөгтинериниң чалчалары болуп, оларын черинге (бот-тарымс чаллап берген) чал-чачтар болуп, хүлде чиптер беле ажылап алыр ындам апар бис. Мезин-не бо-данып ындам-дыр.

Тывага черин садар деп, эң илаңгы өскөртөн келген кижилер, хамактын мурунча Тыва Республиканың улус де-

путады, эң сурагды демо-краттарың бирээзи Г. Э. Шп аажок-ла суртаалдап тур. Чер дээрге национал айтыр-ды деп чүдүлдү кайма каяа-даа утуп болбас ажурлук бис. Төрөн Тыванын арга-аргыларын, тарыла шөлде-лерин, аржаанарын, хеминерин салдыкшы, канчал амдырар бис. Олар даштыкыларын, ол ышкаш өске девискээрлерден келген байларың холуга чоорту кире бээр. Тывалар чер-чурт чок артар бис.

Черин хуу өнчү кылдыр шийиткес, оон тарма, өб-сигер, ногаа үмес деп, чам-дыктар суртаалдап турлар. Ол деп мезе-хооунуң чүвө чок деп боум дугайың сапар мен. Чүгээ кижиниң салгыңар, чү-ректир ажилдарыңдан ха-мааржыр. Бажын чалында ба-за дачаларда черин хуу өнчү кылдыр шийиткен бээр чөп, харын ону элери садип ал-даа болур, салдытп-дээ бо-лур. Херек кырында ындам бооп-тур ышкымы. А ни-тизи-биле черин — аргалар-ын, тайгаларын, хеминер, та-

рылга шөлүп, олардарын, хеминерин, аржаанарын са-дып деп чүвө, хуу өнчү кыл-дыр оларын шийиткенди ол-то болбас, шуут-ла кеминг хе-рек деп санаар мен. Сатпаан, а даргаларыңдык апаа-ла бериккен Уру аржааның ам көрүнерен: бистерин ок-боо-лук улус ынаар эрттирбес-тир.

Ийде, Россия Федерациязы-ның референдумуна айты-рылгар талазы-биле чүл дээр-ге, мен харын нитизи-биле бо реформаны, чорудары албан деп санаар мен. Чүгээ диез удуртукчулар удуртуп шыда-вастан, а алаанда чон ол турган өзү-биле чурттаар деп чыгачок апарган болгай. Ын-чагаш реформаны мала-ла чорудар апарган. А ийчаар эгелээр, чорудар боор бе? Мен бодаларымга, чаа бажын ту-дуп алыр дээр баштай-ла чурттап олурган кааным-даа болза, бажынн кырында дээ-ваккан доразин-да буза шаял алган, ийчагаш чаа бажын-даа чок, ажим дээр алаанда хатка, чазык сагадыр, соок-тан ырмавыс чыгар берген ту-

реп, доңуп, аштап турар апарган, мындам азымык чон-дур бис.

Мурунку компартиястың чазы калчар-даа аажок улуг. Эң колу — бөдүүн чон-дан баштыкчыларымыс, дээди удуртукчуларымыс хооруган турган. А ам калдыг-дыр? Оон чүү дээрээзин? Боданып көрөлиңер. Ажым-биле чүгээ-ларга, ырык дээрге өрткө-рүн жур-дурм чокка ул-гаттарыңа, кем-херек үлгел-дин териндедери, сайгарлык-чы чорук деп алгаш, мөлчүк чүлөр кара таразында чай-наары, ажил чок чорукту кө-рүдүр. Бүдүрүлгелерин харылааларын үе шаяры — мен бодаларымга мындам-ла дээр. А чоңу ырык деп чүл дээр дугайың бөдүүн чоң-га кым тайылаарың, уга-дып, оң программазын та-ныштырып, тайылаарың ту-рар-дыр че?

Чамдыктар болза эрге-ча-гырганы холга алыр дээр арын-иүүрүн оскунар, сатты-ныкчы, өзүлү-ла хамелеон

деп амытан ышкаш, агаар-бадуустуң айы-биле дашты-кы өвүн өскертп база ша-гыңың айы-биле өскертп чо-руур-дур. Ол дээрге коргу-жук херек.

Ынчагаш түнөлдүм чүл дээрге, Россияның Президен-тизи, Чезаа-даа амгы бо по-литиказын топче, чүгээ бө-дүүн чонне уландырбас бо-ла шуут хоржук. Бодан тура-рымга, бо референдумга у-ткуштур Б. Н. Ельцин чон-би-ле журажып турары эки-дур, ол-бо бөлүк улусу бодуңуң талазыне кирип, оларын бадмылашкынынын алыр чөл — миллионерлер оңу са-дып ап, өмүрлары-ла ол, а бистере, тываларда, ол хире ашкылы кижилер ховар-ла болуп ийиң, ажи-талуусу чөл, бөдүүн ажилын чогувус база-ла жөй болгай.

Черин садар апар болза, рабоннарын боттарыңга, тыва чоңуң боттарыңнын арга-зыга безип чүрүлдэ тургу-тулуп кээри магачок.

Ортакым Аңгела дыйын чүдөн эгезиниң билер-ле болгай бис база чер дээр.

Сүрүмча КЛИМ.
Кызыл хоорай.

ДУВУРЕЛИМ ДОЮЛАДУ

Экин, редакция!
Силерге бир-ле дугаар ча-гаа бижир ужурга таварыш-тым.

Сагыш-сеткилдэ өйүп келир айтыр тыва кижиге, мезе-зү, тургустуруп келди. Ам каш-ла хонгаш, тыва черин са-лым-хуузу шийитиреттиңер деп барды. Ынчагаш дуву-релимин хайылыттырар чамдык боддаларымны бижип олур-лар.

Тыва чер — тыва чоңуңу. Ону чүгө саар, хужулар деп айтыр үндүрүп турар улус бис? Салгыштык, ажи-талуусу бодовас чүгээ бо хуңну болап чурттаар апарганымын бе?

Тыва черин саар кылдыр бадмыл аар болзувудас, өске чөл — миллионерлер оңу са-дып ап, өмүрлары-ла ол, а бистере, тываларда, ол хире ашкылы кижилер ховар-ла болуп ийиң, ажи-талуусу чөл, бөдүүн ажилын чогувус база-ла жөй болгай.

Черин садар апар болза, рабоннарын боттарыңга, тыва чоңуң боттарыңнын арга-зыга безип чүрүлдэ тургу-тулуп кээри магачок.

Ортакым Аңгела дыйын чүдөн эгезиниң билер-ле болгай бис база чер дээр.

Ынчагаш, тыва чоңуң, угаан-сарылаң болуп көрөдүңер, бадмыларын мурунча эки боданып, келир үевиңи, сал-галымың боддаларың. Бөккө улуска канчал хөлчөк болур бис, черин садип черле бол-бас, тыва черинистия кал-даа сатпас ажурлук бис. Чамдык кижилер черин садип эгезилериске, экономикамыс экижик бээр деп билди тур-лар.

Ам көрүп тур бис, бажын-ларын хужулап эгезиле, чүл болуп эгелээр? Бажын-ларын хужулап, колдуу-ла орус чөл оңу кончут аар ө-төксө салып турлар, а бажы-нын салдыкшы, олар каяа чурттаар деп боодар силер? Артык бажыңарлыг болуп турар ол.

Тывадап көжүп чоруй бар-ган кижилер, ажи-талуусу тываларга, бажын ажыр байлап алган чорупканым болбайн аан. Бир эвес черин садар болза, база илдиң болур деп боодар мен.

Тыва чоңуң! Силерин ре-ферендум хуңу апрель 25-те ке-дир шын түнөлдү чүдүрүп, черинистия сатпас деп бадмы-лаар боор деп илаңгет артым.

Татьяна ХОВАЛЫГ.
Кызыл хоорай.

Зоя ДОНГАК.
Чалаана хоорай.

ДЕТКИР ДЕП ХҮЛЭЭНГЕН

Эрткен иделдеда Бот-догу-наш Тываның улусу намы-ның политехнология хура-ды болуп эртен. Анаа чу-гаалашкан айтырларыңны бирээзинге ам болур референ-думга уткуштур улусу намы-чыларынч соругааларын тода-раткап Референдумга Россия Федерациязынын президенти-нин ажил-чорудалганы, оон экономика реформала-рын деткир деп, политехно-логия кижитинериниң чөп кезинин санады илдиң.

Чуртта эрге-чачырга берге байдалда турар. Оон уруун-дан чез-ла чүгээртп олурар бодуруңга байдалың баксы-рай, нити политиктиг байдал нармылашыңны шийткен. Берге үеде кижиге бүрүтү са-рымылдыг бодуруңе чоңу кыйгырып, удурлашыкчы узел-бодалдыгыларын ара-зың өш-жээң кысыр чо-рунук шуут-ла чайлар деп, санап бергенеринд жөй кезин айткан, Ынчагаш референ-

дум үезинде кижилер ботта-рынын күзел-соруунуң айып-чы бадмылашыңны кылдыр ужурул.

Тывада бүгү политиктиг референдум үезинде боттары-нын нитилел мурунча хары-салгаалың боодар. Республи-каның социал-политиктиг, культура-экономика бий-далдары дээр туржур. Бөккө чүндү-дээ херек чөп. Берге бажында чон ортузунга са-рымылдыг тайылырны кылы-рың улусу намычлар хүлээ-нин алганыр.

Черин кандыг кезиниң хужу-дул болуру база кандыг кезин кижилериниң ызыгуур салгының бүгү нааза хуу-нда өнчү болдурбазынын талазы-биле эртенден Соңку-чу Монгуш тайылырны бер-ген.

БТН-ниң политехнология кижитинерин чоңа кыг-гырыңны хүлээп алганыр.
Эдуард ДОНГАК.

МАКТАЛДЫГ ТУДУГЖУЛАР

«Россия» союзта прораб Маадыр-оол Шериг-оолович Куулар тулуг амынчыне чүгү-ла кичээлдерин салып турары ол чер туртутт чурттакчы чон пат билер апарган.

Маадыр-оол Шериг-оолович бо дугайын кыскамы-биле мынчаар чүгээлээр-дир:

— Бистиге союзтозун төнүг-дээ, малчыларын кичи-таларыңда-даа чөл келген тудуң-на чаа бажыңар нем-ежел турар. Мындам чорук-жы-лериниң сеткил-сагыжыңа өөрүшү-майнаын чедирин турар дээрин чүгээлээр. Оон бир кичээне Владимирова-ның төл фермазында чаа апараттыг, ийне саар тузун черлеп, сүт арылдар онзагы херекселдик блокут туткан болгай. Ол ам ажилдада кыргын болгаш шийилерди эл-бек сүтү күрүнеге өй-шаанда дуужаа турар апарган.

дир Александр Родонский боудуңа хүлээңи ажил-ажыңне кезээде ителдеде, эр-харысгалалыг кижиле-де болгай. Бригада кезинтири оон илдиң чамыга таары-нып турарлар. Бо бригада, шийил-ла, улус-биле ажилдап билер, оларын дилэң өй-шаанда шын сайгарып, дуу-лаар күзелдиг кижиге дээрзин чоңу эки билер.

Оон бригадазында чазанык-чылар Прокопий Юлеков, Максим Абрамович шийилерди ажи-ажы дээр мактаттырар турар. Бажын-балгалты шийилерг септээрине пат чан-чык эрлер-де болгай. Олар-нын кылган ажилын бөдүүн-дээ, дарга-даа кижиге бо-ла мактай берген турар. Ажил-ниңи, эвент-ээлдик, биче сеткилдиг, хуу бүрдө амды-дырал-чуртталганыңа со-нуургалдыг, бурунча чү-күлдүг кижини чоңу мактаар.

Кызыл-оол ТАБУРАК.

Бо-ла союзта тудуг брига-

ДЕМИСЕЛ УЛАМЧЫЛААР

Россияда-даа, Тывада-даа корум-чурум үрээжиниңер, аар кем-херек үлгелериниң хуң келген туңуң көүдөп, харын-даа оларынч ителгезин чорудар кончут берге апар чыдар. Чүгээ дээрге кем-херек үлгелериниң эрге-хоону организацонна артык жактарын ажилга, машина-техника, ок-боо-биле оларынч хандырылганы демгелерин ушчок бөдик дениелде турар турар. Оон келерсе, олар харын милиция, суд, прокуратура ажилдарыңар боттары-нын талазыне «сэлдирик» апар суг таварылаар бар. Моңу мурунча «бөдүүн» ийи-чачыс оорлар, үлтектисер, самчылдыкчулар, күштектисер дугайында чуугаалап турган болзувудас, ам бистиге кулактарымыс ховар дымдар турган: «организацон кем-херек үлгелериниң», «корруп-ция», «смафия» деп сөстөр эртен мездээр деп дымдар апарган бис. Организацон кем-херек үлгелерин, коррупция кижилер чорур чамдык кижилер ол чүү деп чүвөл деп чү-чүнен орта хандыр билбейн чорур таварылаар бар. Ын-чагаш малаа хамаарыштыр тайылырдан бээрин бистиге солун ТР Президентизиниң эрге-хоону политиканың талазы-биле чөвүлекчи Александр Санчаевич Ооржактан илдиң. Интервью Президентиниң болган Чазактиң пар-лакта албаныңың кол специалисти Михаил ДУЮНГАР алган.

— Александр Санчаевич, кем-херек үлгелериниң Россияда-даа, Тывада-даа сөөлүг чылдарда дам көүдөп оларын дыка эки билер бис. Чүгээ Тывага хамаарыштыр эртен чыл-биле дениелгезин сан-чургайлардан алап көрүрер.

— Амгы үеңиң кижилерин сан-чургай дым-биле чүвө анализтээрине шоолу-ла тура чок апарган. Ынчалза-даа сан-чургай маргыгар, ажи көр арга чок факт-бис ырмаа-дыр. Ол чокта бис амдырларымың экинжи, баксыр-даа турарын орта анализтеп шыдавас бис. Кем-херек үлгелериниң хам-маарыштыр база илдиң. Бир эвес сан-чургай-биле алыр чүвө болза, бистиге республи-када кем-херек үлгелериниң мынчаар көстүр. 1992 чыл-да кем-херек үлгелер чорут-туң суму мурунку чылдың-дан 14 хуу өскөн. азы ол чылда сан-биле 980 ажи-ажы-быру үлгелер турган болза, ол чорук бо чаа эртен чылда 11 муң ушчок ашкан. Чалак черинге хуң салында кээп турар ИХЯ мездээрин көрүп орган, кижиге шуут кай-

гаалаарга, ол дээрге хандыг-деш кем-херекти үлгелер дээр бөлүк кижилерин баш удур меделдиз, сорулгалыг кылган сүлээзин, дугуржула-ны-дыр. Ындыг бөлүктүң са-ны аныгы-жы болур. Ол кил-дир деп турар кем-херектин байданылаан, ол херекке «бер-дигер», «соңуургалдыг» кижилерин саптыдан хамаар-жыр. Организацон кем-херек үлгелериниң чүгээ чалгыс реион, республика иштинге эвес, а чурттар аразында-даа турар болур.

— Организацон кем-херекти кылганы дээр, хоойду өзү-гаар берген кеземче херек, анаа азы чалгыс кижиниң кылган херезин кеземчезин деп маладыг ийлаан, Алек-сандр Санчаевич?

— Ындыг болуру чугаажок. Оон кеземчези аар болур, харын-даа ол бир эвес жөй түн-чү самчылдыктар, кижилер амы-тын-биле холбашкан суг болза, дээр шийиткеле-даа дужул болур. Чалгыс өс-би-ле чугаалаарга, оон кеземчези кончут аар.

— Ол айтыр билдине бе-ден. Ам коррупция дугайында чуугаалажы көрөдүңер. Коррупция деп чоңуң чүл ол? — Коррупция дээрге болу-нуң эзелен ораар эрге-дужа-лык ажилга турган (ылган) кижиге хурун аппараттың ажилдап турар кижилер кан-дыг-бир коммерсант азы сай-гарлыкчы улус, бөлүктөр-биле холбашкан алган, болуңа күш-ажылы эвес орунда кин-дир азырын коррупция дээр. Ол орунда жөй түнүгү ажи-талуусу, материалдыг чүл-дөр-биле-даа иреттиниле болур. Эрге-дужаалы-биле дүп чурттың алган, самчыл-дыкты үлгелеге кылган турар кижилерин чажыгар, намы-чаларын база коррупцияга ха-маарыштырар. Коррупция элде тургустуушкунуң чыл-дарында шуут дам барган. Ындыг кончут ирак эвесе.

РФ прокуратуразы күрүнеңиң бөдик эрге-дужаалыгы ажил-даа орган, коррупция кыл-дып турган дужуметтерге хамаар-жыштыр ителге кылды эгези-нин дымнаан, номчан болгай бис. РФ Президентин Борис Ельцинниң эртен чылдың ап-рель 4-те ат салган «Күрүне албаныңиң системазында коррупция-биле демисел дугайында» деп Чарлының үңгө-ни таварыла эвес. Ол Чар-лык өзүгаар күрүне эргелени-ни организацон удуртукчу-ларында 1992 чылдын иштин-де аттестацияны кылмыр көр-дүң. Күрүне аппараттың ажил-дарының коммерция ажил-чорудалганы кылдыр, азы илдиң структураларга деткимче көрүргөңү, алаа дактырыл ажилдарың, кан-дыг бир төлөвир дээр, оларга бодуңуң талазында ачы-дуза чедирини шуут ховаран. Ын-чалза-даа ол Чарлыкты баш-кылар болган чогаалдык ажи-талуусула аңгыда элде база айтыр турар болур ийиң. Ону канчал билдирер? Чөпшээрер, силер-дир силер. Күтүсидип турар ажил-ажы-лык ажил-биле силер күрү-не аппаратыңны ажилдакчы ажил-чорудалга кылдыр, азы илдиң структураларга деткимче көрүргөңү, алаа дактырыл ажилдарың, кан-дыг бир төлөвир дээр, оларга бодуңуң талазында ачы-дуза чедирини шуут ховаран. Ын-чалза-даа ол Чарлыкты баш-кылар болган чогаалдык ажи-талуусула аңгыда элде база айты

ШЕДЕВЕР ПРОГРАММА

ПОНЕДЕЛЬНИК
АПРЕЛЬ 26
БИРГИ ПРОГРАММА «ОСТАНКИНО» канал
5.55, 9.10, 15.20, 21.20 Дамчыдалгалар программасы. 6.00 Түнөздөрдү. 6.45 Эртеги гимнастика. 6.55 Эртеги. 9.15 Фирма маддылар. 9.30 Кер. дына. 9.55 Марафон. 15.10, 15.45 «Силердин аттарынар чүңү илердин турары». Библиока-хөлүгү программа. 12.00 Мелдөөлөр. 12.20 — 12.50 Футбол.
15.00 Мелдөөлөр. 15.25 «Телемакс», 16.10 «Блокнот», 16.15 Мультифильм, 16.30 Уруглар телевидениениң ассоциациясы. «Сылдыс болуксан тур мен». 17.00 «Чакыт эес атомчүг энергетика». Телефильмин баштайгы көргүзүү. 17.20 «Сылдыстар шагы».

ВТОРНИК
АПРЕЛЬ 27
БИРГИ ПРОГРАММА «ОСТАНКИНО» канал
5.55, 9.00, 15.20, 21.20 Дамчыдалгалар программасы. 6.00 Мелдөөлөр. 6.35 Эртеги гимнастика. 6.45 Эртеги. 9.05 Фирма маддылар. 9.20 Дамчыдалгалар. 9.35 «Ана-ла Мария дээр». Хей сериялы уран-чечен телефильмин баштайгы көргүзүү. 10.25 Уруглар телевидениениң ассоциациясы. «Сылдыс болуксан тур мен». 10.55 Күрүңгөр арзынын «Останкино» телеканалы «Ак шууган» деп

СРЕДА
АПРЕЛЬ 28
БИРГИ ПРОГРАММА «ОСТАНКИНО» канал
5.55, 9.00, 15.20, 21.20, 01.20 Дамчыдалгалар программасы. 6.00 Мелдөөлөр. 6.35 Эртеги гимнастика. 6.45 Эртеги. 9.05 Фирма маддылар. 9.20 «Потя болгаш Потя». Мультифильм. 9.40 Джем. 10.10 Хоккей. Делегей чемпионды. 10.50 Володар-сында чаагыттыгтанган бажын. 11.10 «Дирин амтынар аймаа». 11.50 «Пресс-эк

ЧЕТВЕРГ
АПРЕЛЬ 29
БИРГИ ПРОГРАММА «ОСТАНКИНО» канал
5.55, 9.00, 00.20 Дамчыдалгалар программасы. 6.00 Мелдөөлөр. 6.35 Эртеги гимнастика. 6.45 Эртеги. 9.05 Фирма маддылар. 9.20 «Кура-ла Мария дээр». Хей сериялы уран-чечен телефильмин баштайгы көргүзүлгө. 10.20 Футбол. Делегей чемпионды шилде оюну. Россия-Венгрия. 2-ги таймы.

ПЯТНИЦА
АПРЕЛЬ 30
БИРГИ ПРОГРАММА «ОСТАНКИНО» канал
5.55, 9.00, 15.20, 18.20 Дамчыдалгалар программасы. 6.00 Мелдөөлөр. 6.35 Эртеги гимнастика. 6.45 Эртеги. 9.05 Фирма маддылар. 9.20 Мультифильм: «Вера биле Анфиса дугайында». «Вера биле Анфисанын өрт өкүргөни». «Вера биле Анфиса школада кичээлде». 9.50 Уруг-

СУББОТА
МАЙ 1-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА «ОСТАНКИНО» канал
7.40, 15.20, 21.20 Дамчыдалгалар программасы. 7.45 Паралла мелдөөлөр. 7.55 Мелдөөлөр. 8.30 «Даш чекер». Мультифильм. 9.00 «Пикке шупту внак». 9.40 Чезиния

ВОСКРЕСЕНЬЕ
МАЙ 2-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА «ОСТАНКИНО» канал
6.50, 8.30 Дамчыдалгалар программасы. 6.55 Салып шагы күчүңү шагы. 7.55 Мелдөөлөр. 8.35 Эртеги гимнастика. 8.45 «Спортлото тираж». 9.00 Төл. 9.30 Эртеги эртеди. «Денер» — дингаварлардын сөлүгү. Хей сериялы мультифильм. 10.00

Кызыл хоорай, Красноармейская, 100. Индекс 667000
ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва Республиканын Дээзи Соелди болгаш Чыгаа «Шин» соолунун редакция коллективин.
Кол редактор В. Ф. ЧАДАМБА

(Апрель 26-дан май 2-ге чедир)

18.00 Мелдөөлөр. 18.20 Футбол. 18.50 Неделя чыгызы. 19.20 Хоккей. Делегей чемпионды. Россия биле Канаданын шилде командалары ойнаар. 20.40 Тамчыктыг удунар. 20.55 Реклама. 21.00 Мелдөөлөр. 21.25 «Горяча болгаш өскелер-даа». Уран-чечен телефильмин баштайгы көргүзүү. 21.55 Спортчу унк-энд. 22.10 Бомонд. 22.50 Байдал. 23.20 Эквивентер. 23.30 АТВ — брокер. 23.45 Монтаж. 00.00 Мелдөөлөр. 00.25 — 01.10 Джейм-сейши.

ИЙГИ ПРОГРАММА «РОССИЯ» канал
8.00 Мелдөөлөр. 8.20 Реклама.

11.20 «Горяча болгаш өскелер-даа» деп уран-чечен теле-сериял. 12-ги сериясы. 11.50 «Пресс-экспресс». 12.00 Мелдөөлөр. 12.20 «Француз андлер». Уран-чечен телефильм. 13.40 «Ах, воле-воль, водеволь». Уран-чечен телефильм. 14.45 «Леопольд болгаш аламы балчыкыгаш». Мультифильм. 15.00 Мелдөөлөр. 15.25 Язы-бүрү мелдөөлөр. 15.40 Адам Смиттин акша-хөргөзгө. 16.10 «Блокнот». 16.15 Мультифильм. 16.30 Чыгыш өңгит делегей. 17.00 Талантлар болгаш мөгөйкчлөр. 18.00 Мелдөөлөр. 18.20 Технодром. 18.30 Күрүңгөр арзынын «Останкино» теле-

спресс. 12.00 Мелдөөлөр. 12.20 «Дүнеки мелдөө». Уран-чечен телефильм. 13.20 «Улчулал. Сергей Прокофьевич амыдалары болгаш чогаалчы аякы». 15.00 Мелдөөлөр. 15.25 Телемакс. 16.10 «Блокнот». 16.15 Мультифильм. 16.30 Джем. 17.00 «Жуп чорур бажын». Хей сериялы мультифильмин баштайгы көргүзүү (АКШ). 8-ки сериясы. 17.30 Пенкисериниң акша-хавы. Россияда болгаш Финляндияда соинад хандарыла. 17.50 Технодром. 18.00 Мелдөөлөр. 18.25 «Танж-жар тавышастар». 18.55 Мультифильм. 19.20 Хоккей.

11.10 Хоккей. Делегей чемпиондынын улдуң финалы. 3-кү үеи. 11.50 Паралла мелдөөлөр. 12.00 Мелдөөлөр. 12.20 «Гусариниң кудалашкыны». Уран-чечен телефильм. 13.30 «Куу мря». Уран-чечен кыска телефильм. 13.55 «Ымыраалар чыгаркычы». Барымдаалык фильм. 14.50 «Леопольд моор-тайның өжөн негезкини». Мультифильм. 15.00 Мелдөөлөр. 15.20 Телемакс. 16.05 Блокнот. 16.10 Талжик чедер час. 16.40 Мону силер шылаар болгаш оон-лаа улуг назылыглар...» 18.00 Мелдөөлөр. 18.20 Силерге ынак-тыр, ас-

ларга фильм. «Рудинни аалап чораян». 10.50 «16 хар чедир болган оон-лаа улуг назы». 11.30 «Сонгу чүктүн үнери» ансамблдин концерти. 11.50 Паралла мелдөөлөр. 12.00 Мелдөөлөр. 12.20 «Кино аян-чорукчуларын клува». 13.10 «Элит Пифа». Фильм-шпи. 15.00 Мелдөөлөр. 15.25 Бридж. 15.50 Бизнес-класс. 16.05 Блокнот. 16.10 Уругларга фильм. «Рудинни аалап чораян». 17.10 Херек. 17.20 «Чаартыла». 17.50 «Орус казастала». Барымдаалык телефильм. 18.00 Мелдөө-

танчы балыга. 10.40 «Даниин сокоткан ыто» (Канада). Уран-чечен телефильм. 12.05 «Шекспирада» мульти-сериялы баштайгы көргүзүлгө. 1-ги фильм — «Гамлет». 13.05 Эстрадалың тергинери бөгүн болгаш ааарта. 14.30 «КВТ-1» биле «Франс-интервью» канал көргүзүп тур. «Тажы болгаш Суг ээзи». Хей сериялы

Шуптузу бажында тураа. Хөлүгү программа. 10.30 «Хоттадалын үнер эрик». Уран-чечен фильм. 1-ги сериясы. 11.35 Эртеги гимнастика. 12.25 «Шекспирада» мульти-сериялы 2-ги фильм — «Ролло» биле «Джунглетта». 12.55 «Голливудчу күлдөр». Барымдаалык фильм. 14.00 «КВТ-1» биле «Франс-интервью» көргүзүп тур. «Пиф биле Геркулес». Хей сериялы мультифильм. 14.10 «Кустонун команданын сүг азыяга аян-чорукчулары». 15.00 Мелдөөлөр. 15.15 Хоочун

орус оркестр. 15.45 «Кино аян-чорукчуларын клува». 16.35 «Панорама». Нелси санын делегей программасы. 17.15 «Хит-мастер» 50х50». 18.05 Мультифильм. «Кас-лео болгаш оон онуктеп». «Диренер аныклары». 19.00 Мелдөөлөр. 19.15 «Феррари-92». Катри болгаш фольк хөгжүмүн делегей фестивалы. 20.15 «Бодун дугайында хей эвисте». В. Талына. Т. Догельва. 20.45 «Бржым». Логди сериялы уран-чечен телефильм. 1-ги сериясы. 22.00 Түнөлдөр. 22.45 — 01.00

«Тыва» канал
17.35 «Факт». 17.55 «Ойна, хөгс, хоорайгыгаш». Конкурстун түнөлдөрүн өзүгөр. 18.15 «Телектя болгаш» Белектя жуураллары. Мультифильм. 18.55 «Каткы бажы каткан эвес». Апрель 2-де Улусчу чогаалды бажыныга болган кезеңден. 19.55 Чарлаалар.
«РОССИЯ» канал
20.00 Мелдөөлөр. 20.20 Реклама. 20.25 Понедельник санында детектив. «Лакки Страй» Оор чаштыгып ойнап тур» деп уран-чечен фильмин көргүзөр. «Кем-херек үүлдөгилериниң төөгү-

дери» деп бөдүктөр. 21.20 Кешада. 21.50 Россияда бизнес. 22.15 Телекраннын баштайгы көргүзүү. «Буурашкын». Уран-чечен фильм. 23.50 Чалсар. 00.00 Мелдөөлөр. 00.20 Сылдыстар айткан турлар. 00.25 — 00.30 Реклама.
«РОССИЯ» канал
17.35 «Чернобыль». Халап уламчылашышаа. 18.05 Камгалал-911. 19.00 Аажы-чап. 19.30 Реклама. 19.35 Спортчу карусель. 19.40 «Марсиандардын сөөлүгү катан үжүдүп келени». Улуг өкжөлдөтө мультифильм. 19.50 — 20.00 Хүнүңү-не байырлап.

«Тыва» канал
18.30 Уругларга фильм. 18.45 «Факт». 19.05 «Кады ажалдажылганың бажына». Тыва Республиканын Дээзи Соелдиниң делегациязын Саха-Якутия Республикаже аян-чорукчу түнөлдөрүнө хамарыштыр. 19.35 «Ногажылгара сүмөлөр». 19.55 Чарлаалар.
«РОССИЯ» канал
20.00 Мелдөөлөр. 20.20 Реклама. 20.25 «Санта-Барбара». Хей сериялы уран-чечен телефильмин баштайгы көргүзүү. 159-кү сериясы. 21.15 Ретүш чокка. 22.10 Россияны энциклопедиясы. К. Паустовский. «Амыдал дугайында тоожу». 2-ги даччы дылга. 22.55 Арт-обстрел. 23.55 Мелдөөлөр. 00.00 Мелдөөлөр. 00.20 Сылдыстар айткан турлар. 00.25—00.55 Ылап шының камгалакчылары.

«Тыва» канал
17.55 «Факт». 18.15 «Армияга албан эртертер бис». Келдиришиң-93. 18.35 «Хай-марина дуган». 18.55 «Юморна-93». Хоорайның студентилер кезеңинде бажыдыла. 19.55 Чарлаалар.
«РОССИЯ» канал
20.00 Мелдөөлөр. 20.20 Реклама. 20.25 «Санта-Барбара». Хей сериялы уран-чечен телефильмин баштайгы көргүзүү. 160-кү сериясы. 21.15 Парламент мезгилди. 21.30 Кем-херек үүлдөгилериниң дугайында амыдалыглар экраны. 21.40 Боду бо-

«Тыва» канал
17.20 Уругларга фильм. 17.30 «Факт». Мелдөөлөр ал-баны. 17.50 «Май айны уткуп тур бис». 18.10 «Тыва АССР-иниң кинолары». Дамчыдалгалар. 18.40 «Чурукчуларын бийирине». Мастерскаяларга ужуражылгалар. 19.10 «Хөгжүмү байыр». 19.55 Чарлаалар.
«РОССИЯ» канал
20.00 Мелдөөлөр. 20.20 Реклама. 20.25 «Санта-Барбара». 161-кү сериясы. 21.15 Бржым бажын. 22.10 Спортчу тырмыкы. 22.15 «ЭК» программасы. 22.25 Бржым бажын. Улачымы. 23.25 Тенистиң тергинери. 23.55 Реклама. 00.00 Мелдөөлөр. 00.20 — 00.25 Сылдыстар чугаалап тур.

«Тыва» канал
18.30 «Май айны уткуп тура...» 19.00 «Стоп-машина». Аныктарга программа.
«РОССИЯ» канал
20.00 Мелдөөлөр. 20.20 Россиянын телеатары. Б. Мельников — «Иштики дайыны». Баштайгы көргүзүү. 22.05 Реклама. 22.10 «К-2» көргүзүп тур. «АСА-нын салчымы Б. Г.» 23.30 Реклама. 00.00 Мелдөөлөр. 00.20 Сылдыстар айткан тур. 00.25 Реклама. 00.30—00.35 Спортчу тырмыкы.

«Тыва» канал
18.30 «Май айны уткуп тура...» 19.00 «Стоп-машина». Аныктарга программа.
«РОССИЯ» канал
20.00 Мелдөөлөр. 20.20 Россиянын телеатары. Б. Мельников — «Иштики дайыны». Баштайгы көргүзүү. 22.05 Реклама. 22.10 «К-2» көргүзүп тур. «АСА-нын салчымы Б. Г.» 23.30 Реклама. 00.00 Мелдөөлөр. 00.20 Сылдыстар айткан тур. 00.25 Реклама. 00.30—00.35 Спортчу тырмыкы.

«Тыва» канал
18.30 «Май айны уткуп тура...» 19.00 «Стоп-машина». Аныктарга программа.
«РОССИЯ» канал
20.00 Мелдөөлөр. 20.20 Россиянын телеатары. Б. Мельников — «Иштики дайыны». Баштайгы көргүзүү. 22.05 Реклама. 22.10 «К-2» көргүзүп тур. «АСА-нын салчымы Б. Г.» 23.30 Реклама. 00.00 Мелдөөлөр. 00.20 Сылдыстар айткан тур. 00.25 Реклама. 00.30—00.35 Спортчу тырмыкы.

4-кү арын. 1993 ч. апрель 24
ОЛ МУЗЕЙНИ ЧААРТЫП
Сарыг-Септин ортук школада музей ачтыгыгаша чыгарып чык чеккен. Оон директору, хоочун бажы Иртит Араптанович Достай эргижирөө делегелерин чыгаргы-биле белеткел ажилдарын эжелер берген.
Бизде «Отгашы» — Тыва, «Тываның СОРЭ-че каттыр-каны», оон өск-даа делегилерин эзе кылды. Тываның республика болу берсени, президент чыгарганын килер-теңин болгаш араат баа тарапчы ажил-айгыларын дугайында чаа чүдлерин килер.
Сарыг-Септин музейинде элөөн каш көргүзүлгөни школарга Тываның төөгүн өөренирин чаа программазын өзүгөр чаартыры база чугула апарган. Ол ишкаш тыва улустук чаагыттыгларын долгаалды түвө бой-дус хурээлине хамарылганы, культура, шажын-чугуде айттыгыларын чаа чүдлериниң килер дээр белектер турар.
Оон-биле өргөдөшпир 60 музейге кайрыл-даа улус кээл турарын Иртит Араптанович делегелер. Ала республиканың башкылары, шолумчылары-даа семинарларын эрттерери-биле чыгаргы кээлдер. Красноармейск-даа делегациялар чедер кээл, бо элөөн каш өргөдөшпир ачтыгтан музейиниң материаллары-биле танымы турарлар.
(Бистин көрр.)

«БОДАГАН» — ШЫДЫРАА КЛУБУ
Төвө — шыдыраа оюнуун база бир кол бөдүз. Улуг-хемчидер район төвөгүе шыдыраа клубун ачкып тура, оон амын шыдырааның бир бөдүзүгө хамарылганы кылдыр «Буура» деп алап алганыр.
«Буура» ачкып «Улуг-Хем» соолунун харыскалгы ажилдакчымы Салчак-оол Дуквечик Ондаага удурич районун шыдыраа федерациязын баштап, солу ажилдарын кылды турар. Шыдыраа клубу тускай агар санын, бүтүрүлгө. Ханы угаа 50-күн ойнап болур шыдыраа клубу, стол, сандалыг, шакарталык, Маргалаалар көргүзөр деткич-спорк-лолду. Оон амын-биле хей к-оржикчилер элөөн каш солу маргалааларын организастан эрттереген. Ол маргалааларга Кызылдын Чөөн-Хемчик, Барын-Хемчик, Өвүр, Сут-Хөл, Чаа-Хөл райондарын шыраак шыдыраачылары чаладып кээп, киножур аргалды болганар. Федерацияны деткичези-биле Шагаан-Арыг хоорай анык салгалдым ортууга шыдыраа оюну сай-
зырады кылдыр хоорайны өөреникчилерин чогаалдык төвөгүе «Бодаган» шыдыраа клубун ачкып. Бизде дугайы 1, 2 ортук школардын 60 ажы өөреникчилер 5 бөдүктө үстүп алган шыдырааның бөлүк көштериниң чакыттыгы өөрени туорлар. Дуржкылыг шыдыраачы бажы Владимир Алы-Тюлюшевч Биче-оол клубту дууртуп турар.
«Бодаганга» ала кылдыр 16 шыдырааны, 10 столдары «Буура» шыдыраа клубу белекче берген. «Бодаган» ачкып бүт кырыя тургудайына районун чыгыш өөлдөдөк кылдып, спорт командалы боттук дузаны көргүзүп турар.
«Бодаган» баштайгы элөөн каш шыдыраа маргалааны солу болуп өрткен. Орта 16 оол, 8 уруг киришкен. Клубтун баштайгы чемпиондары — оолдаран № 1 шоланын өөреникчи Эрес Биче-оол, уруглардан № 2 шоланын өөреникчи Лира Мохова болганар.
«Бодаган» келер үеде иделегил «буурачылар» хоорай анык салгалдым ортууга шыдыраа оюну сай-
Кара-оол НАТИП-ООЛ.

БАШКЫ 50 ХАРЛААН
Кызыл-Мажалыктын ийи дугар ортук школада куш-ажыл башкы Ооржак Сунаевич Хирликей билин, мергежилиң кичиндиле хөрээне харам чокка берип чорур башкыларын бирээң.
Хирликей Сунаевич—өөреникчилерин амыраалга эрге-жок чугула мергежиле өөрдөп, ак сеткилдиң-биле ажилдап чорур. Ол ыштан, демирден бажы ажалы кылды ажалык ажалык херекселер: худ узарлар, илбектер, ыш хүүрректер, стол, сандалыг болгаш трон аазарлыны кылды өөрдөп келген.
Амы үеде бажы нарын тыва элелерин: аптаран, улугүргөн, согааш-баланы, ыш-хуучуларны чазарганы өөрдөп, беле болган кылгылар чонга салып, кирген орулгазын өөреникчилери-би-
ле ажилды алганы тускай агар санын чыгышкыл, шко-лазын ажалдадырып эгезээр-
Хирликей Сунаевичиниң 50 харлааны демдөглөөн келээр солу өрткен. Башкы чыгыш өөрдөп келген, белек-селээр өөреникчилери, эш-өөрү, дөңгөр-төөрдери тудуп созынээр-
Хирликей Сунаевичиниң юбилейни таварыштыр Улус өөрдөдөк министрствозу, районун бөдөдөк кылдып ачкып өөреникчилери-биле шаңнаан.
Башкы хууда мал-маган-ныг, ажилды, келээр, улус-леги өг-бүлөң ээзи. Калайы ам пенсияге үнөп, хуула ажил-айгынын уштан-баштап, ажи-түмү кичиндиле олтурар худулдуг ие.
Сарыглар ТЫВА-САМБУ.

ӨРТТҮ БОЛДУРБАС
Час дүшкө, хар эрий берген. Чамдык хоуларын ханы чүм хөлээр. Ынчалда-даа хары эрий калган шөлдерде бичи-бичи хемчээлде өрттер хып эгезлени кичиниң салгы-сеткилге дүвүрөңгичиг-дир. Арга-арыгга, хоула-шөлдерге чораш, отту аламынча чок ажилган чамдык кичинилерин бурууздан өрт өөсүкү бээрин билер бис. Чинжээлде, Улуг-Хеминиң Бездир-Кежиг чогунада шөлдерде өрт болуп турары харааланыч. Бездир-Кежигтин сизин шөлдеринден ырак эвесте үй-
ген теректер, чаш талдар, шестер, чыжыргаша сыйтарың өрттени турары кичээр дык-ла хомуданың боор чү-ведир. Өрттенген ыш чорур курган каарга, кээргей-чиги чүге дейнээр.
Ары-Узунуң арга даамалары баштайгы өрттериниң шыныкын дау-биле дүргөн өжүр хемчегин алгаш, чоңу ынаар организаатары негетиниң келген. Болду-байла-завысты өрттен өй-шанада камгалан алары — бистин соруугавыс.
Кызыл-оол КОМБУ.

КИНО
АПРЕЛЬ 24-ТЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Кууларчыг ай» (2 сериялы) 9.40, 12.30, 15.20, 18.10, Видеозал: «Ынакшыл аары» (2 сериялы) 10.30, 13.30, 16.30 шакарта.
«ОТЧУГАШ»: «Коллаж» мультипрограмма 9.00, «Милота рыцарын шыгжамыр» 12.30, «Ак ноянын көжү» 12.30, «Эрлик ораныңан полнейши» 14.50, 16.50, 18.50 шакарта.
АПРЕЛЬ 26-ДА
«НАЙЫРАЛ»: «Кууларчыг ай» (2 сериялы) 9.40, 12.30, 15.20, 18.10, «Видеозал: «Ынакшыл аары» (2 сериялы) 10.30, 13.30, 16.30 шакарта.
«ОТЧУГАШ»: «Куулар ортуулу» 9.00, «Өлгөн кижиде халжанын иштиге боо-лашкы» 10.50, 13.20, 15.50, 18.20 шакарта.
АПРЕЛЬ 25-ТЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Кууларчыг ай» (2 сериялы) 9.40, 12.30, 15.20, 18.10, Видеозал: «Ынакшыл аары» (2 сериялы) 10.30, 13.30, 16.30 шакарта.
«ОТЧУГАШ»: «Сурвал чыныгы» № 113 9.00, «Сурвал чыныгы» № 113 9.00, «Эрлик ораныңан полнейши» 11.50, 13.50, 16.10, «Ак ноянын көжү» 15.50 шакарта.
«КААХЕМ»: «Өске бөмбүрөктен келгенериниң чеге ынакшыл дүгээлери» 13.00, 15.00, 17.00, 19.00 шакарта.
АПРЕЛЬ 25-ТЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Кууларчыг ай» (2 сериялы) 9.40, 12.30, 15.20, 18.10, Видеозал: «Ынакшыл аары» (2 сериялы) 10.30, 13.30, 16.30 шакарта.

АГАР САНИ: «Тыва собане» № 363505
Тыва Республиканың Парламенты болгаш информатив министрствозунун илгогра-фиясы: Кызыл, Шетинки болгаш Красноармейск кудумчу-чу, бажын № 1.